

DỰ ÁN HỢP TÁC NHẬT BẢN – ASEAN
“NÂNG CAO NĂNG LỰC CHO VIÊN CHỨC CÁC NƯỚC
CAMPUCHIA-LÀO-MYANMAR-VIỆT NAM
TRONG LĨNH VỰC KHUYẾT TẬT VÀ PHÁT TRIỂN”
--TỔNG QUAN--

1. Bối cảnh

ASEAN và Nhật Bản là những đối tác quan trọng của nhau, cùng thúc đẩy sự ổn định và nền hòa bình trong khu vực. Giờ đây, người dân ở những nước này đang phải đối mặt trước những thách thức và cơ hội trong bối cảnh nền kinh tế toàn cầu thay đổi một cách nhanh chóng.

Ở Vương quốc Cam-pu-chia, Cộng hòa dân chủ nhân dân Lào, Liên bang Myanmar, và nước Cộng hòa xã hội chủ nghĩa Việt Nam (dưới đây gọi tắt là các nước CLMV), nhiều biện pháp khác nhau dựa trên những kế hoạch phát triển quốc gia và những tài liệu chiến lược về xóa đói giảm nghèo (PRSP) đã được áp dụng nhằm đưa những quốc gia này sánh ngang tầm cùng những nước ASEAN khác. Kết quả là những chỉ số ở cấp vĩ mô như mức tăng trưởng GDP và tỷ lệ đói nghèo cho thấy sự tăng trưởng kinh tế đã được thúc đẩy ở những nước CLMV.

Tuy nhiên, thâm hụt ngân sách nhà nước vẫn còn là vấn đề phổ biến ở những nước này và kết quả là những nhóm người “dễ bị tổn thương” đã bị bỏ lại phía sau trong quá trình phát triển. Ở các nước này, những người khuyết tật chính là nhóm người dễ bị tổn thương.

Về mặt này, FASID đã phát động dự án nâng cao năng lực trong thời gian 3 năm cho những viên chức nhà nước tham gia vào hoạt động đấu tranh quyền lợi cho những người bị khuyết tật. Dự án này được tài trợ bởi Quỹ hội nhập Nhật Bản – ASEAN từ tháng 7 năm 2007.

2. Đối tượng

(i) Đối tượng chính

Đối tượng mục tiêu của dự án này là những viên chức của các bộ, ban, ngành, tổ chức có liên quan tới lĩnh vực “khuyết tật và phát triển” ở các quốc gia CLMV.

Cam-pu-chia: Bộ giáo dục, Bộ các vấn đề xã hội, cựu chiến binh và phục hồi chức năng giới trẻ.

Lào: Bộ lao động và phúc lợi xã hội, Bộ y tế, Bộ giáo dục...

Myanmar: Bộ cứu trợ, phúc lợi xã hội và tái định cư; Bộ y tế, Bộ giáo dục...

Việt Nam: Bộ lao động thương binh xã hội, Bộ y tế, Bộ giáo dục và đào tạo, Bộ giao thông vận tải, Văn phòng điều phối các hoạt động hỗ trợ người tàn tật Việt Nam (NCCD)...

Số người tham dự trong các khóa đào tạo và tập huấn vào khoảng 20 đến 30 người cho mỗi nước. Con số này phụ thuộc vào nhu cầu của mỗi quốc gia.

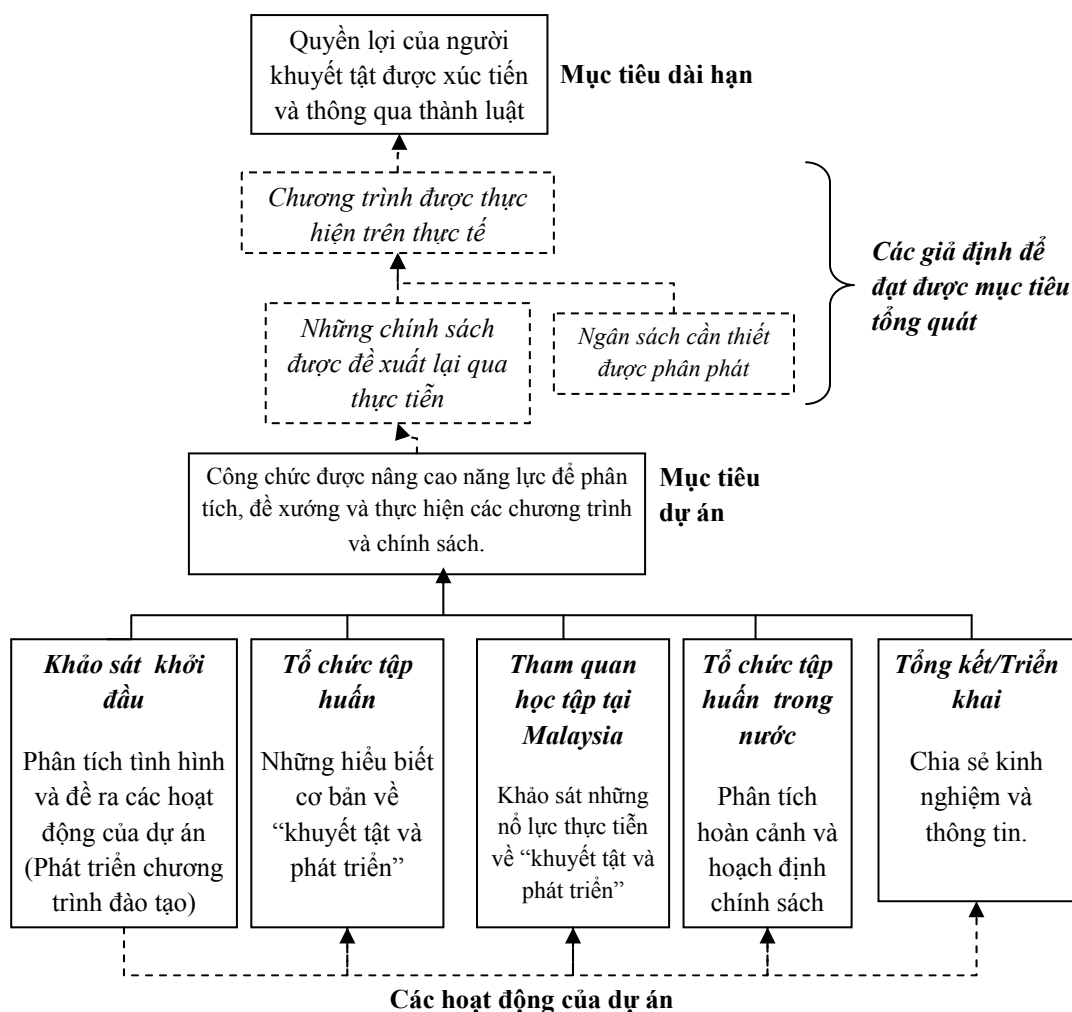
(ii) Đối tượng cơ bản

Dự án này chủ yếu nhằm vào việc thúc đẩy và thông qua các quyền dành cho người khuyết tật như quyền được tiếp cận giáo dục, chăm sóc y tế, công ăn việc làm, tham gia giao thông... ở các nước CLMV.

3. Mục tiêu và hoạt động

Thông qua các hoạt động của dự án, dự kiến có thể đạt được mục tiêu sau: “Ở mỗi nước CLMV, nhân viên của các bộ tham gia vào các vấn đề của người khuyết tật sẽ nâng cao khả năng phân tích, khả năng đề xướng và thực hiện các chương trình, chính sách.”

Chỉ cần mục tiêu dự án trên đạt được và vài điều kiện khách quan được thỏa mãn, chẳng hạn như việc thực hiện được các chính sách và chương trình trong dự án vào thực tiễn thì xem như mục tiêu tổng quát “**quyền lợi của người khuyết tật được xúc tiến và thông qua thành luật ở các nước CLMV**” được coi như thành công. Sơ đồ dưới đây là mô hình lô-gic, nó cho thấy những mối liên kết nhân quả giữa các hoạt động của dự án, mục tiêu của dự án, những giả định (yếu tố khách quan) và mục tiêu tổng quát.

4. Hoạt động

Hoạt động của dự án được chia thành 5 giai đoạn.

4.1. Giai đoạn 1: khảo sát khởi đầu

Ở giai đoạn thứ nhất của dự án, khảo sát khởi đầu ở từng quốc gia nhằm phân tích tình hình và xây dựng chương trình đào tạo cho khóa tập huấn đầu tiên tại:

- Việt Nam: thực hiện vào tháng 12 năm 2007.
- Lào: thực hiện từ cuối tháng 2 đến tháng 3 năm 2008.
- Cam-pu-chia: thực hiện từ cuối tháng 4 đến tháng 5 năm 2008.
- Myanmar: thực hiện vào tháng 9 năm 2008.

4.2. Giai đoạn 2: Tập huấn

Trong giai đoạn 2 của dự án, các khóa tập huấn đầu tiên được hướng dẫn riêng ở từng quốc gia. Tập trung giải thích cơ bản về “khuyết tật và phát triển”; những người tham dự hiểu rằng khuyết tật là một vấn đề xuyên suốt, các thành viên làm việc theo nhóm, chia sẻ quan điểm và hiểu được hoàn cảnh của người khuyết tật ở từng quốc gia. Chương trình của khóa tập huấn đầu tiên bao gồm nhiều buổi thảo luận và các buổi làm việc theo nhóm. Người khuyết tật được mời đến như là “người thật việc thật” và đóng vai trò quan trọng trong việc làm cho khóa học trở nên sinh động.

Những khóa tập huấn đầu tiên được thực hiện tại:

- Việt Nam: từ ngày 5 đến ngày 8 tháng 8 năm 2008.
- Lào: từ ngày 25 đến ngày 29 tháng 8 năm 2008.
- Cam-pu-chia: từ ngày 13 đến ngày 16 tháng 10 năm 2008.
- Myanmar: từ ngày 25 đến ngày 28 tháng 11 năm 2008.

4.3. Giai đoạn 3: Tham quan, học tập

Ở giai đoạn thứ 3 của dự án, buổi tập huấn ở nước thứ 3 tại Malaysia được hướng dẫn như là một hoạt động tham quan học tập tại chỗ. Chuyến tham quan học tập này được tổ chức từ ngày 12 đến ngày 16 tháng 1 năm 2009. Thoạt đầu buổi tập huấn được dự kiến tổ chức ở Thái Lan, tuy nhiên do tình hình an ninh bất ổn ở Băng-Côc trong tháng 11 năm 2008 nên địa điểm được dời tới Kuala Lumpur, Malaysia, cũng là nước dẫn đầu trong khu vực ASEAN về thúc đẩy cơ hội bình đẳng cho người khuyết tật. Ở mỗi nước CLMV, có 3 viên chức chính phủ được mời đến tham dự tập huấn.

Trọng tâm của tập huấn là hiểu được vai trò của chính phủ trong việc hỗ trợ người khuyết tật về mặt hoạch định chính sách và hợp tác với những tổ chức người khuyết tật.

4.4. Giai đoạn 4: Tập huấn trong nước

Hoạt động chính trong giai đoạn thứ 4 là hướng dẫn các buổi tập huấn trong nước ở từng quốc gia CLMV. Trọng tâm của buổi tập huấn là phân tích tình hình hiện tại của người khuyết tật và đề ra kế hoạch hoạt động cho từng quốc gia. Các buổi tập huấn trong nước được thực hiện vào thời gian:

- Việt Nam: từ ngày 11 đến ngày 14 tháng 8 năm 2009.
- Lào: từ ngày 1 đến ngày 4 tháng 9 năm 2009.
- Cam-pu-chia: từ ngày 13 đến ngày 17 tháng 7 năm 2009.
- Myanmar: từ ngày 26 đến ngày 30 tháng 5 năm 2009.

4.5. Giai đoạn 5: Tổng kết và Triển khai

Giai đoạn cuối cùng của dự án là triển khai các hoạt động và thực hiện buổi hội thảo tổng kết. Việc triển khai các hoạt động ở mỗi quốc gia được thực hiện như sau:

- Cam-pu-chia: nhiệm vụ giám sát kiểm tra từ ngày 2 đến ngày 8 tháng 12 năm 2009.
- Lào: thực hiện kế hoạch hoạt động, “Hội chợ việc làm” vào ngày 12 tháng 3 năm 2010.
- Myanmar: nhiệm vụ triển khai từ ngày 8 đến ngày 24 tháng 9 năm 2009.
- Việt Nam: thực hiện kế hoạch hoạt động “nâng cao nhận thức của xã hội trong việc hỗ trợ cho người khuyết tật, phụ nữ khuyết tật; tạo cơ hội cho phụ nữ khuyết tật tự tin tham gia vào các hoạt động xã hội”, được thực hiện bởi Hội liên hiệp phụ nữ Việt Nam từ tháng 1 đến tháng 3 năm 2010.

Hội thảo tổng kết được tổ chức từ ngày 22 đến ngày 25 tháng 3 năm 2010 tại Kuala Lumpur, Malaysia. Trọng tâm của buổi hội thảo là nhằm thảo luận về phạm vi mạng lưới trong tương lai giữa các nước CLMV cũng như các nước ASEAN nhằm hỗ trợ người khuyết tật về mặt hoạch định chính sách và hợp tác với những tổ chức người khuyết tật hay các đơn vị tư nhân. Buổi hội thảo được tổ chức với sự hợp tác của Bộ phụ nữ, gia đình và phát triển cộng đồng nước Malaysia. Mỗi nước CLMV có 3 viên chức chính phủ được mời tham dự hội thảo này và các nước còn lại trong khối ASEAN có một đại biểu tham gia nhằm chia sẻ việc thực hành một cách tốt nhất. Trên thực tế chỉ có 9 viên chức chính phủ đến từ 3 nước CLV và đại diện của các nước Indonesia, Philippin và Thái Lan đã chia sẻ kinh nghiệm của họ.

5. Đặc trưng chính của dự án

5.1. Hợp tác khu vực vì một ASEAN hội nhập

Kinh nghiệm về vấn đề người khuyết tật đã được tích lũy trong khu vực, thông qua các tổ chức như là Ủy ban kinh tế và xã hội liên hiệp quốc khu vực châu Á – Thái Bình Dương (ESCAP) và Trung tâm phát triển về người khuyết tật khu vực châu Á Thái Bình Dương (APCD) đặt tại Thái Lan. Và hơn nữa, qua sự hợp tác kỹ thuật được thực hiện bởi JICA, Malaysia đã nỗ lực làm việc về vấn đề này trong một thời gian dài và đã tích lũy được nhiều kinh nghiệm trong việc nâng cao đời sống của người khuyết tật, thành công trong việc thực hiện đưa người khuyết tật tham gia vào xã hội. Dự án này đã tận dụng nguồn nhân lực và thông tin sẵn có từ các tổ chức cũng như các kinh nghiệm tiên tiến được đề cập ở trên, không những đã thu hẹp khoảng cách giữa các nước ASEAN mà còn thúc đẩy hội nhập khu vực, đó cũng chính là mục tiêu của Sáng kiến Hội nhập ASEAN (IAI).

Liên quan đến vấn đề này, mục tiêu của dự án là các nước CLMV, tuy nhiên, đại diện của các nước thành viên AESAN khác cũng được mời đến như là các gương “người thật việc thật” trong các buổi tập huấn hay là làm người thuyết trình tại các khóa đào tạo ở các nước CLMV trong hoạt động triển khai của dự án và tập huấn tổng kết.

5.2.Sự tham gia của người khuyết tật

Sự tham gia của người khuyết tật được đặc biệt chú trọng trong suốt quá trình thực hiện dự án. Như đã đề cập ở trên, FASID thành lập một ủy ban hỗ trợ nhằm thảo luận các hoạt động của dự án trong mỗi giai đoạn. Ủy ban này có 7 thành viên, hai trong số họ là những người khuyết về chức năng nghe hoặc cử động. Những cố vấn hay điều phối viên cấp quốc gia là những người có kiến thức sâu rộng về vấn đề người khuyết tật ở từng nước và họ làm việc một cách sát sao với FPOs nhằm tạo điều kiện giao tiếp dễ dàng giữa FPO và FASID. Ba người trong số họ là người khuyết tật vận động hoặc khuyết tật thị giác.

Và hơn nữa, ngoài những viên chức thuộc các bộ và cơ quan nêu trong chương trình “khuyết tật và phát triển” tại các nước CLMV, những người khuyết tật và những tổ chức của người khuyết tật, những tổ chức gia đình, và tổ chức NGOs đều được tham dự vào việc đào tạo và các hoạt động khác chẳng hạn như làm giảng viên, làm “nhân chứng sống” hoặc là làm quan sát viên.

6. Sau khóa tập huấn –Việt Nam

6.1.Câu lạc bộ tự lực

Ngày 30/1/2010, khoảng 40 phụ nữ đã tụ tập về hội trường huyện Vĩnh Bảo, thành phố Hải Phòng, Việt Nam. Đây là một huyện cách Hà Nội 4 giờ đi xe. Hải Phòng là một thành phố lớn, nhưng huyện Vĩnh Bảo là một khu vực nghèo và có nhiều người khuyết tật (PWDs) không có cơ hội tham gia vào các hoạt động xã hội. Trong số những người tham dự, có 40 người là những phụ nữ khuyết tật và 40 người là thành viên của Hội Liên Hiệp Phụ Nữ. Họ có mặt ở đây để thành lập “câu lạc bộ tự lực” trong huyện. Đó là ngày cuối trong thời gian 3 ngày của đợt tập huấn “nâng cao năng lực chủ động cho người khuyết tật” được tài trợ bởi Quỹ nghiên cứu phát triển quốc tế (FASID). Chương trình này là một trong những kết quả của tập huấn lần thứ 2 của Quỹ hội nhập Nhật Bản – ASEAN.

Buổi tập huấn được HLHPN tổ chức ở huyện Vĩnh Bảo. Người khuyết tật được mời tham dự như là những “tài nguyên sống”.

Một trong những đề tài thảo luận của ngày hôm đó là tập trung vào “quyền được hạnh phúc” của những người phụ nữ khuyết tật. Điều hành buổi thảo luận chính là những người khuyết tật. Vào cuối buổi thảo luận, một người phụ nữ khuyết tật ngồi ở góc phòng bắt đầu kể với giọng nhỏ nhẹ: “Nhiều người khuyên tôi không nên giữ đứa bé khi tôi mang thai”, chị là một người mẹ đơn thân nuôi con ở tuổi 42 và xuất thân từ một gia đình nghèo. Cha của đứa bé không hề có ý định sẽ cưới chị. Chị hầu như tuyệt vọng, buông xuôi mọi thứ nhưng người cha già 90 tuổi của chị đã động viên chị: “Đừng nghe lời của người khác. Cha sẽ chăm sóc cho con gái con”. Và cha chị đã nhịn ăn trong vài tuần để chứng tỏ quyết tâm ủng hộ chị. Chị vừa kể vừa khóc. Trước khi qua đời cách đây 4 năm, ông đã nói: “Cha đã truyền sự tự tin và lòng can đảm cho con, sau này con hãy đem truyền lại cho con gái của con”. Đây là lần đầu tiên chị tham gia vào một buổi tập huấn như vậy. Chị nói “ Tôi chưa từng kể với ai khác về cuộc đời mình Nhưng khi tham gia vào buổi tập huấn và biết được quyền lợi của người khuyết tật, tôi muốn nói với tất cả mọi người về cách mà cha đã truyền sự tự tin cho tôi, và tôi rất tự hào về cha mình”.

Người phụ nữ khuyết tật kể câu chuyện của mình trong nước mắt tại buổi tập huấn.

Sau buổi tập huấn tại huyện Vĩnh Bảo, bà Phan Quỳnh Như, thành viên của HLHPN và cũng tham gia vào chương trình của FASID, một trong những thành viên của ban tổ chức buổi tập huấn đã nói: “Tôi nhận thấy có sự thay đổi lớn. Thoạt đầu, những người phụ nữ này mất niềm tin và rất trầm lặng. Nhưng đến ngày cuối, họ bắt đầu lên tiếng”.

Trước đây, bà Như không có cơ hội để làm việc với những người khuyết tật. Bà là một chuyên viên của Ban gia đình và xã hội, nhưng những vấn đề của người khuyết tật vẫn chưa được đưa vào chương trình nghị sự của cơ quan này. Họ đã không có cơ hội để tìm hiểu về thực tế của người khuyết tật. Nhưng sau khi tham gia vào chương trình của FASID, bà Như kể rằng bà nhận ra có quá nhiều người khuyết tật cần được hỗ trợ và có quá nhiều việc mà bà có thể làm với những người khuyết tật. Bà nói: “Tôi học được rằng một khi họ biết được quyền của họ và lấy lại sự tự tin thì họ có thể sống tự lập và hạnh phúc”.

6.2. Thay đổi phương pháp tiếp cận

Nhiều người tham gia vào chương trình của FASID đã cùng chia sẻ một kết quả giống nhau từ các buổi tập huấn: sự thay đổi về phương pháp tiếp cận người khuyết tật. Ông Nguyễn Ngọc Toàn, trưởng phòng chính sách xã hội, Cục bảo trợ xã hội thuộc Bộ lao động thương binh xã hội đã nói: “Trước đây, chúng ta xem xét vấn đề về người khuyết tật như là vấn đề nhân đạo hay một việc từ thiện. Nhưng sau các buổi tập huấn, tôi nhận thấy đây là vấn đề về nhân quyền”. Một thành viên khác, bà Thái Thị Thanh Nga, chuyên viên của Ủy ban các vấn đề xã hội của Văn phòng quốc hội cũng thừa nhận rằng buổi tập huấn của FASID đã thay đổi cách nhìn nhận của bà về người khuyết tật. Bà nói “Khi tôi nghĩ về chính sách dành cho người khuyết tật, tôi đã nghĩ làm thế nào để cung cấp tài chính và hỗ trợ lương thực cho họ. Nhưng buổi tập huấn đã gợi cho tôi

ý tưởng về việc tạo ra một hệ thống nhằm tạo cho họ cuộc sống tự lập, thay vì chỉ cung cấp tiền cho họ”.

Thay đổi cách tiếp cận với người khuyết tật như thế dường như chỉ là một bước nhỏ. Nhưng trong xã hội Việt Nam, quyền bình đẳng và sống tự lập cho người khuyết tật vẫn còn là ý tưởng mới. “Đặc biệt là ở các tỉnh, những người khuyết tật đôi khi vẫn còn bị xem như loài cầm thú”, một trong số những người tham gia nói. Vì vậy, việc mời những người khuyết tật làm cố vấn cho các chương trình chính thức, như họ đã làm trong chương trình của FASID, đã mở rộng tầm mắt cho nhiều viên chức ở Việt Nam.

Một nữ viên chức là thành viên tham dự tập huấn đã nói: “Thật khó để chia sẻ ý tưởng đó với các đồng nghiệp, vì tôi chỉ là một cán bộ bình thường. Ảnh hưởng của tôi trong văn phòng còn nhiều hạn chế”. Những gì cô ta nói cũng chính là phản ứng của phần đông những người tham gia. Một người khác cũng góp phần: “Tôi nghĩ chính những người lãnh đạo chính phủ mới là những người cần hiểu rõ điều đó trước tiên”.

Trên thực tế việc mời những cán bộ cấp cao tham gia vào các buổi tập huấn và khóa tập huấn tập huấn chuyên đề ở Việt Nam là rất khó vì họ nghĩ rằng mình không cần phải được đào tạo do họ đã ở những chức vụ cao. Chức vụ cao nhất trong các thành viên tham gia vào các buổi tập huấn của FASID là trưởng phòng và hầu hết họ đều còn trẻ. Dù vậy, việc thay đổi thái độ của những viên chức trẻ đó đối với người khuyết tật thông qua những cuộc hội thảo về lâu dài thì thật là ý nghĩa. Nhưng thiếu vắng những thành viên cao niên, những người có sức ảnh hưởng mạnh trong chính phủ có thể làm mất đi những hiệu quả tức thì cho chương trình. Một người khuyết tật tham dự chương trình FASID đã nói: “Những người cần tập huấn nên là các viên chức cấp cao hơn là những viên chức trẻ, bởi vì họ chẳng bao giờ gặp những người khuyết tật và không hiểu gì về cuộc sống của những người khuyết tật”.

6.3. Luật dành cho người khuyết tật

Mặc dù những tác động trực tiếp đến việc hoạch định chính sách có thể bị hạn chế, nhưng hai cuộc tập huấn do FASID tổ chức có thể có ảnh hưởng lâu dài tới chính sách của Việt Nam đối với người khuyết tật. Những cuộc tập huấn trùng khớp với những cuộc thảo luận của chính phủ về điều luật đầu tiên dành cho người khuyết tật có thể được thực hiện ở quốc gia này. Theo ông Nguyễn Xuân Lập, phó giám đốc của NCCD, cục Bảo trợ xã hội, thuộc Bộ lao động thương binh xã hội, điều luật này hiện đang được đệ trình lên Quốc hội.

Ông Lập là một viên chức chủ chốt của dự án này. Ông cũng thừa nhận rằng nhiều người tham gia các tập huấn đã thay đổi phương pháp tiếp cận người khuyết tật. Ông nói rằng trong quá trình thảo luận về điều luật, Bộ lao động thương binh xã hội đã mời những người khuyết tật đến để góp ý kiến. Thông qua buổi tập huấn, ông xác nhận

rằng điều quan trọng và cần thiết là phải khuyến khích những người khuyết tật tham gia vào việc hoạch định chính sách. Ông nói “Họ không chỉ nhận sự giúp đỡ dựa trên ý nghĩa từ thiện mà họ còn có quyền của mình”.

Một vấn đề đang được thảo luận về dự luật cho người khuyết tật là chính sách lao động đối với người khuyết tật. Dự thảo luật yêu cầu các công ty nhận người khuyết tật vào làm việc với tỷ lệ 2% tổng số lao động. Ý kiến này dựa trên việc tạo cuộc sống độc lập cho người khuyết tật, nhưng nhiều công ty đã phản đối điều luật này và yêu cầu xem xét lại. Ở Việt Nam, chỉ có 58% số người khuyết tật có thể tìm được việc làm và chỉ có 2,4% số người khuyết tật được đào tạo nghề nghiệp.

Trong suốt tập huấn FASID, ông Nguyễn Văn Hải, một người khiếm thị, đã nói: “Chúng tôi cần công ăn việc làm hơn là ngửa tay nhận tiền”. Ông được mời tới tập huấn để phát biểu. Hiện ông không có công việc ổn định, nhưng trước đây ông là một nghệ sĩ ghita và dạy nhạc tại nhà. Nhưng sau khi trường nhạc được mở ở thị trấn thì ông đã mất việc và đã trải qua hơn 10 công việc từ đó tới nay. Ông Hải nói: “Trong buổi tập huấn, tôi kể câu chuyện về cuộc đời mình bởi vì tôi muốn các viên chức chính quyền hiểu tình hình thực tế của những người khuyết tật và những điều mà chúng tôi cần”.

Ông Nguyễn Văn Hải và vợ.

Câu chuyện của ông đã làm sáng tỏ tại sao luật mới cho người khuyết tật cần có chính sách về việc làm nhằm tạo cho họ cuộc sống độc lập. Một thành viên nói “Khoảng cách giữa chính sách hiện hữu và tình hình thực tế của những người khuyết tật là phần ấn tượng nhất của buổi tập huấn”. Mặc dù các buổi tập huấn có thể không có ảnh hưởng trực tiếp đến luật mới, nhưng chúng đã gieo hạt giống nhân ái vào trái tim của những viên chức trẻ, là những người sẽ thực hiện luật này.

(Phóng viên Aya Kimura thực hiện)